

Botsfengselet

Bygget for bot og bedring

Tekst: Mirjana Rødningen

Foto: Trond Isaksen / Wilse

Les: www.oslofengsel.no

1

2

3

4

«Botsen» er kanskje landets mest kjente fengsel, ikke minst takket være Egon Olsens kjente sorti fra Botsfengselet i Olsenbanden-filmene. «Botsen» er også landets eldste fengsel og enestående i sitt slag.

For å kunne forstå hvorfor Botsfengselet er som det er, må vi tilbake til Middelalderen og lete etter fengselets opphav.

I Middelalderen kunne personer bli sperret inne, men det var ikke sett på som en straff i seg selv. Mange forbrytelser ble straffet med fysiske straffer eller ble gjort opp ved bøter. Fengsel som institusjon er av nyere dato.

Forbryterskolen Kraftig befolkningsvekst i Europa på 1500-tallet gjorde at mange men-

nesker ble stående uten arbeid og uten et sted å bo. For å ha kontroll på alle disse fattige, begynte myndighetene å sperre dem inne i «tukthus», der de ble satt i tvangsarbeid. England og Nederland var først ute med sine tukthus og andre land fulgte deres eksempel.

Noe apparat som kunne ta i mot fanger etter tukthusoppholdet og hjelpe dem over i en normal tilværelse fantes ikke. Tvert i mot fungerte tukthuset nærmest som den rene «forbryterskolen».

Renselse gjennom bot I 1837 forsto regjeringen i Norge at det ikke nyttet å fortsette med «tugthusprinsippet» med fengselsstraff kombinert med tungt tvangsarbeid. Straffelovskommisjonen anbefalte bygging av et botsfeng-

sel etter «Philadelphia-modellens» prinsipper om individets rehabilitering gjennom bot og isolasjon. Modellen var basert på klostrenes idé: rennselse gjennom bot, bønn og total isolasjon, både fra fangenes vanlige miljø og fra moralsk smitte fra medfangers dårlige innflytelse.

Stortinget bevilget midler, og byggearbeidene startet i 1844. I 1851 ble Botsfengselet i Christiania tatt i bruk, med 240 celleplasser. Bygningen ble tegnet av arkitekt Heinrich Ernst Schirmer, og bestod av et hovedbygg med tre fløyer. I 1886 fikk fengselskirken en egen fløy tegnet av Jacob Wilhelm Nordan.

Eldste fengsel Etter århundreskiftet vokste behovet for fengselsplasser, og Stortinget kjøpte

5

Bilde 1: Modell av fengselskirken.

Bilde 2-4: Daglige aktiviteter i Botsfengselet.

Bilde 5: Enden av bygget der luftegårdene en gang var.

6

Bilde 6: Directorens Copie-Bog, 1850-1857, Bodsføngslet.

7

Bilde 7: – Statsbygg startet opp med rehabiliteringsarbeider ved den gang Oslo Kretsfengsel i 1994. Siden har det kontinuerlig pågått opprustning av fengselet. Det er i hovedsak brannsikrings- og rehabiliteringsarbeider. I disse dager pågår det arbeider i Avdeling A hvor hele varme- og forbruksvannanleggene skiftes ut, sier prosjektleder Kristine Wangen i Statsbygg.

Botsfengselet

1500-tallet: Tukthus ble opprettet for å få kontroll på de fattige. Tukthusene fungerte nærmest som den rene «forbryterskolen».

1837: Straffelovkommisjonen anbefalte bygging av et botsfengsel

1844: Byggearbeidene starter

1851: Botsfengselet tas i bruk

1886: Fengselskirken får en egen fløy

1934: Blokk A åpnes

1941: Fengselssykehuset står ferdig

1970: Botsfengselet nedlagt som landsfengsel, men gjennomgikk en innvendig ombygging

1975: Botsfengselet blir overtatt av Oslo kretsfengsel som ny avdeling A

Aktiebryggeriets eiendom som grenset til Botsfengselet for å bygge et nytt fengsel. Blokk A ble åpnet 1934 og resten ble tatt i bruk etter hvert som det stod ferdig. Fengselssykehuset sto ferdig 1941. Botsfengselet var på dette tidspunktet ikke en del av Oslo fengsel.

I 1970 ble Botsfengselet nedlagt som landsfengsel, og de innsatte ble overført til Ullersmo. Botsfengselet gjennomgikk en innvendig ombygging, og ble i 1975 overtatt av Oslo kretsfengsel som ny avdeling A, og er det eldste fengselet i drift i Norge i dag.

Arkitektur for isolasjon og anger De arkitektoniske virkemidlene understreker tydelig funksjonen og formålet med botsfengselet:

Adkomsten opp til fengselet er lang og tung å gå. Forbryterens lange marsj starter ved Grønlandsleiret, og går opp gjennom alleen, forbi boligen til presten og direktøren. Så fortsetter botsgangen i stigning, gjennom en mørk tunnel. Den ender i et lukket portrom hvor man på vei til soning får et siste glimt av lyset utenfor før man tar trappen inn i fengselet.

Fengselets utforming understreket den totale isolasjonen. Vinduer plassert høyt ga dagslys inn, men hindret utsyn. Innsatte ble luftet individuelt i stråleformete luftegårder i enden av hver cellefløy. Selv under gudstjenesten i fengselets kirke satt fangene isolert i hver sin bås slik at de bare kunne se presten, prekestolen og alteret.

Botsfengselet har en vifteform: De fire cellefløyene har enmannsceller langs galleriene, er åpne mellom etasjene og gruppert rundt en sentralhall som hele fengselet kan overvåkes fra. Fengselet er omgitt av ringmur.

Botsfengselet er den eneste av sitt slag i Norge.

Kilder: www.oslofengsel.no og Statsbyggs ferdigmelding nr 603/2001.

Sentralhallen, Avdeling A. Foto: Jaro Hollan

Avdeling A, 1904. Foto: Wilse (Oslo fengsel)

www.statsbygg.no

Inngang, Avdeling A. Foto: Jaro Hollan

Sentralhallen, Avdeling A. Foto: Jaro Hollan